

TALABALARNING PSIXOLOGIK FAROVONLIGINI MONITORING QILISH USULLARI VA TAVSIYALARI

Olimova Orzigul Mo'minjon qizi

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Masofaviy ta'lim Psixologiya 25-09 talabasi

Xalimjanov Abduqunduz Rahimjon o'g'li

"Kompyuter injiniring va raqamli texnologiyalar" kafedrası o'qituvchisi

Qo'qon Universiteti Andijon filiali

Email: xalimjonov12.34@gmail.com

<https://doi.org/10.5281/zenodo.17277486>

Annotatsiya: Ushbu maqolada talabalarining psixologik farovonligini monitoring qilish usullari va tavsiyalarini ko'rib chiqamiz. Talaba umumiy yosh xususiyatlariga ega: biologik (yuqori asabiy faoliyat turi, shartsiz reflekslar, instinktlar, jismoniy kuch va boshqalar); psixologik (psixologik jarayonlar, holatlar va xususiyatlarning birligi); ijtimoiy (ijtimoiy munosabatlar, fazilatlar, ma'lum bir ijtimoiy guruhga mansublik va boshqalar). Shu bilan birga, ma'lum bir talabani o'rganayotganda, har birining individual xususiyatlarini, uning aqliy jarayonlari va holatlarining xususiyatlarini hisobga olish kerak.

Аннотация: В данной статье рассматриваются методы и рекомендации по мониторингу психологического благополучия студентов. Студент обладает общими возрастными характеристиками: биологическими (тип высшей нервной деятельности, безусловные рефлексы, инстинкты, физическая сила и т.д.); психологическими (единство психических процессов, состояний и свойств); социальными (социальные отношения, качества, принадлежность к той или иной социальной группе и т.д.). При этом при изучении конкретного студента необходимо учитывать индивидуальные особенности каждого, особенности его психических процессов и состояний.

Abstract: In this article, we will consider methods and recommendations for monitoring the psychological well-being of students. The student has general age characteristics: biological (type of higher nervous activity, unconditioned reflexes, instincts, physical strength, etc.); psychological (unity of psychological processes, states and properties); social (social relationships, qualities, belonging to a particular social group, etc.). At the same time, when studying a particular student, it is necessary to take into account the individual characteristics of each, the characteristics of his mental processes and states.

Kalit so'zlar: Talabaning psixologik farovonligi, monitoring usullar, biologik, ijtimoiy holati, individual xususiyat, aqliy jarayonlar.

Ключевые слова: Психологическое благополучие студентов, методы мониторинга, биологический, социальный статус, индивидуальные особенности, психические процессы.

Keywords: Student psychological well-being, monitoring methods, biological, social status, individual characteristics, mental processes.

Biz uchun o'smirlik davridan o'smirlik davriga o'tish, rivojlanish xususiyatlarini bilish juda muhimdir. Bu yoshda odamlar jamiyatda o'z o'rnini topishga harakat qilishadi, o'zlarini tushunishga intilishadi, nafaqat o'zlariga, balki boshqalarga ham tanqidiy munosabatda bo'lishadi. Ushbu xususiyatlar mahalliy va xorijiy tadqiqotchilar tomonidan ajralib turadi-A. G.Asmolov, L. S. Vygotskiy, A. N. Leontiev, D. I.Feldshteyn va boshqalar. Talabalar yillari hayot yo'lining o'ziga xos bosqichidir. Asos juda tushunarli – maqsad, vazifalar va eng muhimi-ushbu institutda mutaxassislik olish natijasida kelib chiqadigan motivatsiyaga muvofiq o'qitish. Birinchi kurs talabalari uchun bu ayniqsa qiyin. Maktabni tugatish va institutda o'qishni boshlash o'rtasidagi vaqt juda qisqa va unda ilgari qo'yilgan maqsadlarni sezilarli darajada o'zgartirish, odatlaringiz va xatti-harakatlaringizni chuqur qayta ko'rib chiqish kerak, natijada yangi ijtimoiy rollarni bajarishga hissa qo'shadigan yangi fazilatlar paydo bo'ladi, mustaqillik, qiziquvchanlik, tashabbuskorlik kabi shaxsiy fazilatlarning namoyon bo'lishi. Talaba yangi narsalarga — sinfdoshlarga, ixtisoslashtirilgan fanlarning o'qituvchilariga, turli xil hisobot shakllariga va boshqalarning nazarida muhimlikka ko'nikishi kerakligi bilan bog'liq qiyinchiliklarga duch keladi. O'quv jarayoni va rivojlanish o'rtasida yoshga qarab o'zgarib turadigan murakkab dinamik munosabatlar mavjud. L. S. Vygotskiy rivojlanish jarayonlari o'quv jarayonlariga to'g'ri kelmasligini, balki ularga ergashishini isbotladi. U rivojlanishning ma'lum bir bosqichida talaba mustaqil ravishda emas, balki o'qituvchining rahbarligi ostida hal qila oladigan vazifalar doirasi bilan tavsiflangan proksimal rivojlanishning "zonasini" aniqladi. Ammo vaqt o'tishi bilan, bilim qobiliyatlari rivojlanib borishi bilan, bu vazifalar u tomonidan mustaqil ravishda amalga oshiriladi. Ta'lim sifati har bir mamlakatning ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanishida hal qiluvchi omil hisoblanadi.

Zamonaviy ta'lim tizimining samaradorligini oshirish uchun uning sifatini doimiy monitoring qilish va baholash muhim ahamiyatga ega. Ushbu jarayon ta'lim muassasalarida o'quv dasturlarining samaradorligini aniqlash, professor-o'qituvchilarning pedagogik mahoratini baholash hamda talabalarning bilim darajasini tahlil qilish imkonini beradi. Ilmiy jihatdan olib qaraganda, monitoring va baholash usullari ta'lim tizimida islohotlar samaradorligini aniqlash,

kamchiliklarni bartaraf etish va innovatsion pedagogik texnologiyalarni tatbiq etishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi. Jahon tajribasida ta'lim sifatini monitoring qilish va baholash turli tizimlar asosida amalga oshiriladi. Xalqaro darajada TIMSS, PISA, QS World University Rankings kabi reyting va baholash tizimlari oliy ta'lim muassasalarining ta'lim sifatini belgilashda keng qo'llaniladi. Masalan, QS reytingi universitetlarning ilmiy-tadqiqot faoliyati, talabalar va o'qituvchilar soni, ish beruvchilar fikri kabi omillarni hisobga oladi. AQSh va Yevropa mamlakatlarida ta'lim sifati ISO 21001 kabi xalqaro standartlar asosida nazorat qilinadi. Bundan tashqari, sun'iy intellekt va katta ma'lumotlar (Big Data) asosida ta'lim natijalarini tahlil qilish va prognozlash imkoniyatlari kengayib bormoqda. O'zbekistonda ta'lim sifatini baholash dolzarb masalalardan biridir. Oliy ta'lim muassasalarida Milliy reyting tizimi yo'lga qo'yilgan bo'lib, unda universitetlarning ilmiy faoliyati, bitiruvchilarning ish bilan ta'minlanish darajasi va professor-o'qituvchilar salohiyati hisobga olinadi. Ta'lim sifatini nazorat qilish davlat inspeksiyasi tomonidan turli indikatorlar asosida baholash olib boriladi. Shuningdek, raqamli ta'lim platformalari orqali talabalar bilimni avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida baholash amaliyoti rivojlanmoqda. Shu sababli, ta'lim sifatini monitoring qilish va baholash usullarini yanada takomillashtirish orqali O'zbekistonda ta'lim tizimining xalqaro miqyosda raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Bu borada innovatsion texnologiyalar, ilg'or baholash metodikalarini joriy etish va xalqaro tajribalarni tatbiq etish muhim ahamiyat kasb etadi.

O'zbekistonda va xalqaro darajada mavjud ta'lim sifatini monitoring qilish va baholash tizimlari tahlil qilinadi. SWOT tahlilli SWOT tahlili natijalari shuni ko'rsatadiki, O'zbekiston oliy ta'lim tizimida ta'lim sifatini monitoring qilish va baholash bo'yicha milliy va xalqaro tajribalarni uyg'unlashtirish zarur. Kuchli tomon sifatida oliy ta'lim muassasalarining baholash tizimlarida raqamli texnologiyalardan foydalanish, xalqaro reytinglarga moslashtirish jarayonlari rivojlanmoqda. Biroq, zaif jihatlar hali ham mavjud bo'lib, xususan, indikatorlarning noaniqligi va baholash mexanizmlarining mukammal emasligi tizimning to'liq samaradorligini ta'minlamayapti. Shuningdek, professor o'qituvchilar hamda ta'lim muassasalari rahbariyatining innovatsion baholash tizimlari bo'yicha yetarlicha tajribaga ega emasligi ta'lim sifatini oshirishga to'siq bo'lib qolmoqda. Shu sababli, ta'lim monitoringini xalqaro standartlarga moslashtirish va ilg'or yondashuvlarni joriy etish strategik maqsad sifatida belgilanishi lozim. Strategik rejani ishlab chiqish jarayonida mavjud imkoniyatlardan maksimal darajada foydalanish muhim ahamiyat kasb etadi.

Jumladan, sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanib, baholash tizimlarini avtomatlashtirish, o'qituvchilar va ta'lim muassasalari rahbariyati uchun maxsus treninglar tashkil qilish, xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlikni rivojlantirish orqali ta'lim monitoringining aniqligi va shaffofligini oshirish rejalashtirilishi kerak. Shu bilan birga, tahdidlarga qarshi samarali choralar ko'rish maqsadida davlat va xususiy sektor investitsiyalarini

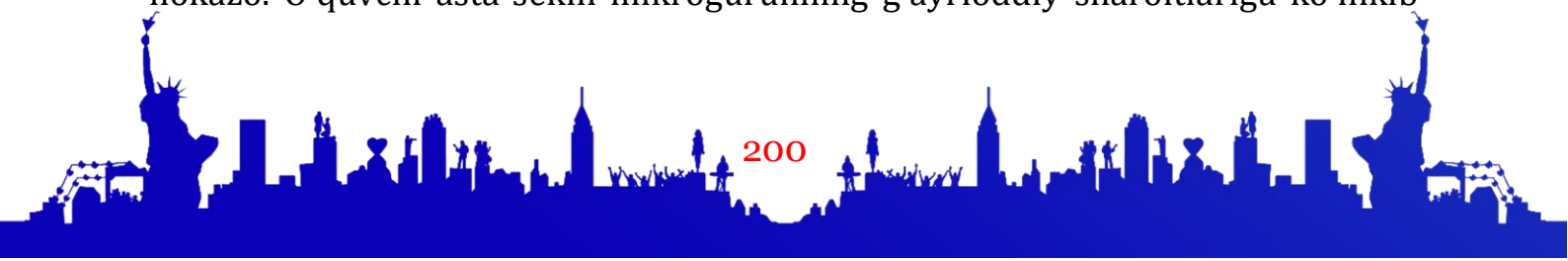
- - Sun'iy intellekt va Big Data asosida ta'lim monitoringi tizimlarini ishlab chiqish. - Xalqaro tajribalarni O'zbekistonda joriy etish va moslashtirish. - OTM va sanoat sektori hamkorligida sifat monitoringini takomillashtirish.

- | • - Xalqaro reytinglarda OTMlarning past mavqei. - Moliyaviy resurslarning yetishmovchiligi. - Raqamli texnologiyalarning ta'lim sifatini baholashga to'liq integratsiya qilinmaganligi.

- - Ta'lim sifatini monitoring qilishda aniq va doimiy indikatorlarning yo'qligi. - Oliy ta'lim muassasalarida nazorat mexanizmlarining byurokratik murakkabligi. - O'qituvchilarning baholash tizimi bo'yicha yetarli bilimga ega emasligi.

- Ta'lim sifatini baholashning milliy va xalqaro standartlari mavjudligi. - OTM reytinglarini aniqlashda zamonaviy yondashuvlar (QS, THE va Milliy reyting tizimi). - Raqamli ta'lim texnologiyalarining rivojlanishi. | Strengths (Kuchli tomonlar) Weaknesses (Zaif tomonlar) Opportunities (Imkoniyatlar) Threats

Psixologlar B.G. Ananyev, N.V.Kuzmina, N.F. Talysina, V.Ya. Lyudis, I.S. Con, V.T. Lisovskiy, A. A. Bodalev, A. V. Petrovskiy, M. G. Davletshin, I. I. Ilyasov, A. V. Dmitrieva, Z. F. Esareva, A. A. Verbitskiy, V. A. Tokareva, E. G. Gaziev va boshqalarning tadqiqotlariga ko'ra, oliy o'quv yurtlarida o'qish bu davrda talabalarning shaxsiy fazilatlari va xususiyatlari murakkab bo'lganligi sababli, talabalar uchun juda murakkab bo'lgan. takomillashtirish bosqichi. Bu yoshdagi ijtimoiy-psixologik rivojlanishning xususiyatlaridan biri o'rganishning ongli motivlarini kuchaytirishdir. O'quvchilarda axloqiy jarayonlarning rivojlanishi sekin kechsa-da, xarakterning eng muhim xususiyatlari – mustaqillik, tashabbuskorlik, topqirlik, ehtiyotkorlik kabilar takomillashtiriladi. Bundan tashqari, ular ijtimoiy vaziyatlar, voqelik va axloqiy qoidalarga borgan sari qiziqish uyg'otadi, shuningdek, ularni tushunish istagi. Psixologlarimiz tomonidan olib borilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, inson hayotiy tajribani o'zlashtirishi bilan o'z shaxsini, shu jumladan shaxsiy hayotining ma'nosini anglaydi, aniq hayot rejalarini tuzadi, kelajakdagi hayot yo'lini belgilaydi va hokazo. O'quvchi asta-sekin mikroguruhning g'ayrioddiy sharoitlariga ko'nikib

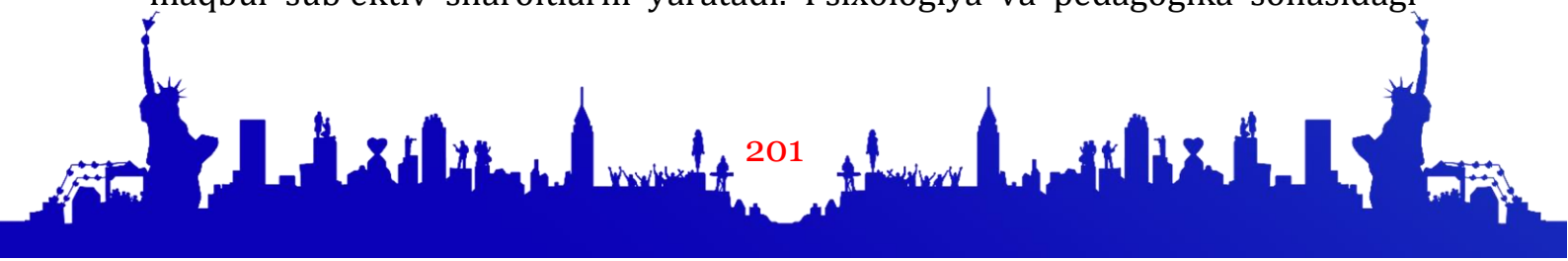

boradi, o'z huquq va majburiyatlarini anglay boshlaydi, ijtimoiy hayotda uch tomonlama munosabatlarni shakllantiradi.

Talabalik yillarida yoshlarning hayoti va faoliyatida o'z-o'zini takomillashtirish jarayoni muhim o'rin tutadi, lekin o'z-o'zini boshqarishning tarkibiy qismlari (o'z-o'zini tahlil qilish, nazorat qilish, baholash, tekshirish va boshqalar) ham alohida ahamiyat kasb etadi. Ideal (yuqori, barqaror, mukammal) «men»ni haqiqiy (belgilangan, haqiqiy) «men»ga qarama-qarshi qo'yish orqali o'z-o'zini nazorat qilish komponentlari amaliy ifodani oladi. Talaba nuqtai nazaridan ideal "Men" ma'lum bir mezon asosida yetarlicha tekshirilmagan, shuning uchun ham u ba'zan tasodifiy, g'ayritabiiy hislar paydo bo'lishi muqarrar, shuning uchun ham haqiqiy "men" shaxsga haqiqiy baho berishdan yiroqdir. Talaba shaxsini rivojlantirishdagi bunday ob'ektiv qarama-qarshiliklar shaxsning ichki ishonchsizligini va o'rganishga salbiy munosabatni shakllantiradi. Masalan, o'quv yilining boshida talaba oliy ta'lim muassasasiga o'qishga kirishda ko'tarinki ruhda, hayajonda bo'lsa-da, ta'limning shart-sharoitlari, mazmuni, mohiyati, dasturi hamda ba'zi qonun va qoidalari bilan yaqindan tanishib borgani sari ma'naviyati pasayib ketishi mumkin. Yuqorida qayd etilgan ichki va tashqi vosita va omillarning ta'siri natijasida uning ruhiy olamida umidsizlik, ruhiy buzuvchilik kayfiyati, ya'ni kelajakka ishonchsizlik, qat'iyatsizlik, duduqlanish kabi salbiy his-tuyg'ular paydo bo'ladi. Bizning fikrimizcha, bu davrning muhim shartlaridan biri oliy o'quv yurtlarida o'quv (ijtimoiy va tarbiyaviy) ishlarni rejalashtirishda talabaga individual munosabatdir.

Talabalik yoshi-bu oliy o'quv yurtining rivojlanishi bilan bevosita bog'liq bo'lgan hodisa. K. D. Ushinskiy bu yoshni "eng hal qiluvchi" deb atadi, chunki aynan shu davr insonning kelajagini belgilab beradi, bu o'z ustida intensiv ishlashning juda faol davri. L. D. Stolyarenko talabalar jamoasini oliy ta'lim instituti tomonidan tashkiliy jihatdan birlashtirilgan odamlarning o'ziga xos ijtimoiy toifasi, o'ziga xos jamoasi sifatida tavsiflaydi I. A. Zimnaya ta'rifiga ko'ra, talabalar tarkibiga eng yuqori ta'lim darajasi, madaniyatni eng faol iste'mol qilish va kognitiv motivatsiyaning yuqori darajasi bilan ajralib turadigan bilim va kasbiy ko'nikmalarni maqsadli, tizimli ravishda o'zlashtiradigan odamlar kiradi. B. G. Ananievning fikricha, 17 yoshdan 25 yoshgacha bo'lgan hayot davri shaxsni shakllantirishning yakuniy bosqichi va professionallashtirishning asosiy bosqichi sifatida muhim ahamiyatga ega. B. G. Ananyevning so'zlariga ko'ra, 17 yoshga kelib, shaxs o'z-o'zini tarbiyalash faoliyati ko'nikmalarini shakllantirish uchun maqbul sub'ektiv sharoitlarni yaratadi. Psixologiya va pedagogika sohasidagi

ko'plab tadqiqotchilar bazi talabalar yangi bilimlarni o'zlashtirish uchun ko'p va xohish bilan ishlashlarini aniqladilar.

Bir vaqtning o'zida yuzaga keladigan qiyinchiliklar ularga faqat energiya va maqsadga erishish istagini qo'shadi. Boshqalar esa hamma narsani "tayoq ostidan" qilishadi va to'siqlar ularning faoliyatini keskin kamaytiradi. O'qituvchilar va psixologlar buni talabalarning individual psixologik xususiyatlari bilan izohlashadi. Bunday xususiyatlarga aql (yangi bilimlarni o'zlashtirish qobiliyati), ijodkorlik (yangi bilimlarni mustaqil ravishda rivojlantirish qobiliyati), yuqori o'zini o'zi qadrlash va boshqalar kiradi. Biroq, Z. I. Qalmiqova N. S. Leyts, B. M. Teplov va boshqalarning asarlari shuni ko'rsatadiki, maxsus kompleks ta'sirlarsiz kognitiv faoliyat etarli faoliyatga aylanmaydi, o'rganish qobiliyati, fikrlash samaradorligi va talabalarning da'volari darajasi pasayadi. Kognitiv faoliyatning rivojlanmaganligi, albatta, u yoki bu darajada qoplanadi. Agar biz ko'plab tadqiqotlar natijalaridan kelib chiqsak, bunday kompensatsiya, birinchi navbatda, talaba shaxsining rivojlanishiga to'sqinlik qiladi, bu esa o'z navbatida kognitiv faoliyatning pasayishiga yoki uning bir tomonlama rivojlanishiga olib keladi.

Xulosa

Bizning fikrimizcha, kognitiv faoliyat keng ko'lamli vazifalarni o'z ichiga oladi. Bu внеучебной talabalarning tanlagan mutaxassisligi bo'yicha bilim doirasini chuqurlashtirish va kengaytirishga yordam beradigan talabalarning turli xil o'quv va sinfdan tashqari faoliyatining ajralmas qismi bo'lishi mumkin. Biz, asosan, talabada shaxsning ijodiy fazilatlarini, o'rganilayotgan materialdan tashqariga chiqish ehtiyojlari va imkoniyatlarini, o'z-o'zini rivojlantirish va uzluksiz o'z-o'zini tarbiyalash qobiliyatini shakllantirish zarurligidan kelib chiqamiz. Umuman olganda, talabalar rivojlanishining eng muhim omili bo'lib xizmat qiladigan kognitiv faoliyat umumiy ufqni kengaytirish, intellektual darajani oshirish zarurati bilan tavsiflanadi. Shunday qilib, faqat talabalarning yosh xususiyatlarini hisobga olgan holda, biz ularning bilim faolligini samarali rivojlantira olamiz. Ikkinchisi kelajakda talabaning yuqori darajadagi mustaqilligi va javobgarligini ta'minlaydigan etakchi mexanizmlardan biridir.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ananyev B. G. Chelovek kak predmet poznaniya. – Leningrad: LGU, 1968.
2. Vygotskiy L. S. Psixologiya razvitiya cheloveka. – Moskva: Smysl, 2003.
3. Leontyev A. N. Deatelnost. Soznanie. Lichnost. – Moskva: Politizdat, 1975.
4. Asmolov A. G. Psixologiya lichnosti: printsipy obshchepsixologicheskogo analiza. – Moskva: Smysl, 2001.
5. Davletshin M. G. Umumiy psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston, 2000.

6. Zimnaya I. A. Psixologiya obucheniya. – Moskva: Logos, 2001.
7. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “Oliy ta’lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasi to‘g‘risida”gi PF–5847-son Farmoni. – Toshkent, 2019.

